

בענין הלל בליל הסדר פסח תשס"ח

- #1 משנה מס' מגילה כ:** - כל היום כשר לקריאת המגילה ולקריאת ההלל ולתקיעת שופר ולנטילת לולב ולתפלת המוספין... זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום, דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה.
- #2 שו"ע או"ח ס' תכב:ז** - מצות קריאת הלל מעומד
- #3 ט"ז שם ס"ק ד** - הלל מעומד - דכתיב הללו עבדי ה' שעומדים ומה שקורין בליל פסח מיושב מתוך שחולקין אותו אין מטריחין אותו לעמוד...
- #4 מס' פסחים קטז:** - "...לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח... למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה, ונאמר לפניו הלל-ה." עד היכן הוא אומר בית שמאי אומרים עד אם הבנים שמחה. ובית הלל אומרים עד חלמיש למעינו מים.
- #5 שו"ע או"ח ס' תכב:ד** - לענין הפסקה, אפילו באמצע שואל בשלום אדם שהוא צריך לנהוג בו כבוד, ומשיב שלום לכל אדם, אבל בענין אחר לא יפסיק. הגה: ודוקא בר"ח ופסח בימים שאין גומרים הלל אבל כשגומרים אותו לענין הפסקה דינו כמו בק"ש.
- #6 מס' ערכין י.** - אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל: שמונה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ויום טוב הראשון של פסח, ויום טוב של עצרת; ובגולה עשרים ואחד: תשעה ימי החג, ושמונה ימי חנוכה, ושני ימים טובים של פסח, ושני ימים טובים של עצרת.
- #7 רמב"ם הל' חנוכה ג:ו** - ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל, ושמונה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן: שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח ויום עצרת, אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה, ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל.
- #8 רמב"ם הל' חמץ ומצה ז:י** - כל כוס וכוס מארבעה כוסות האלו מברך עליו ברכה בפני עצמה, וכוס ראשון אומר עליו קדוש היום, כוס שני קורא עליו את ההגדה, כוס שלישי מברך עליו ברכת המזון, כוס רביעי גומר עליו את ההלל ומברך עליו ברכת השיר, ובין הכוסות האלו אם רצה לשתות שותה בין שלישי לרביעי אינו שותה.
- #9 ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קנז** - והמצוה הקנ"ז היא שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר. וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו עמנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו ית' על מה שגמלנו מחסדיו יהיה יותר טוב. כמו שאמרו כל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.
- #10 שו"ע או"ח ס' תעב:יד** - גם הנשים חייבות בארבע כוסות ובכל מצות הנוהגות באותו לילה
- #11 מגן אברהם או"ח תכב:ה** - נשים פטורות מכל הלל מפני שהיא מ"ע שהז"ג
- #12 חידושי הרמב"ן מס' פסחים קיח.** - קבלתי מפי מורי רבי יהודה זצ"ל שקבל מרבו רבי יצחק בר אברהם הצרפתי ז"ל שהלל בלילי פסחים טעון ברכה... אבל הגאונים ז"ל הזכירו בשם רב צמח ז"ל שאין מברכין עליו מפני שחולקין אותו, וקשו לעצמן שהרי אחריו מברכין יהללוך ושנינו (נדה נא): כל שטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו, והן השיבו אין למדין מן הכללות....
- #13 חידושי הר"ן פסחים קיח.** - אבל רבינו האי גאון ז"ל כתב בתשו' שאין מברכין על ההלל שבילי פסחים לגמור את ההלל שאין אנו קוראין אותה בתורת קוראין אלא בתורת אומר שירה שכך שנינו ר"ג אומר לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל... ונאמר לפניו הלל-ה, ולפיכך אם בא אדם לברך משתקין אותו, אלו דברי הגאון.
- #14 רמב"ם הל' חמץ ומצה ז:ו** - בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים שנאמר (דברים ו') ואותנו הוציא משם וגו', ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה (דברים ה') וזכרת כי עבד היית כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד ויצאת לחירות ונפדית.
- #15 הגדת בית הלוי עמ' קפד**
בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים — לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל וכו'. וביאור הדברים עפ"י שיטת הגאונים (מוכא בר"ן ערכי פסחים) דיש ב' דיני הלל, דין הלל של קריאה והוא ב"ח ימים הקבועים, ודין הלל של שירה, דאומרים כשנגאלו מצרה שאירע להם, ומהחילוקים שביניהם דהלל של שירה הוא רק על צרה שאירע לו, אבל על גאולה מצרה של חברו לא שייך שיאמר שירה על זה. והנה הלל זה שאנו אומרים בהגדה הוא מדין הלל של שירה ולא של קריאה, וע"כ אמר כאן חייב אדם לראות את עצמו וכו' דאם אין רואה את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים הרי לא שייך הלל של שירה. וזהו ביאור ההמשך כאן חייב אדם לראות את עצמו וכו' לפיכך אנחנו חייבים וכו' ונאמר לפניו שירה חדשה, היינו אחר שיש חיוב לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים שוב שייך שיאמר הלל בתורת שירה ואומרים "הללויה". (הגרי"ז, סטנסיל עה"ת בסוף וכתבי תלמידים)
- #16 שו"ת הר"י מיגאש ס' מד** - וששאלת למה אין מברכין בלילי הפסח על ההלל. דבר זה אין לו טעם אלא שכך תקנו חז"ל ונראין הדברים דהיינו טעמא שאין מברכין על ההלל אלא ביום משום דמצוה היא לקראו ביום כמו שהיו עושים במקדש שהיו ישראל קורין את ההלל על קרבנותיהן אבל בלילי פסחים קריאת ההלל לאו מצוה היא שהרי לא היו עושים קרבנותיהם בלילה אלא כעין שמחת בעלים היא ונתינת שבת והודאה לפני המקום ואין מקום לברכה.

#17 מהר"ל ספר גבורות השם פרק סב - ורב האי גאון אמר שאין לברך על הלל בליל פסחים שאינו מצוה כמו שאמר לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח וכו', ואשמועינן כי אנחנו חייבים מעצמנו להלל לשבח לפאר שכיון שהוא כאלו אנחנו יצאנו ממצרים, וכמו שהם קראו הלל בשביל הנס בלבד כך יש עלינו ליתן שבח והלול להקדוש ברוך הוא.

#18 מהר"ל ספר גבורות השם - פרק סב - ואם תאמר למה אין מברכין על הגדה שהרי מצוה לספר ביציאת מצרים והיה לנו לברך על המצוה זאת, ויראה כיון דעיקר הדבר הוא מחשבת הלב דצריך להבין מה שאמר ואם לא כן לא הוי מידי, וכיון שהעיקר הוא בלב לא שייך ברכה אלא במצוה שעיקר שלה במעשה, ומברך אשר קדשנו כי המעשה הוא עיקר ולפיכך אין מברכין על הגדה, ובתלמוד תורה אנו מברכין לעסוק בדברי תורה שכל עסק שיש בו בתלמוד תורה הוא המצוה אף על גב שאינו מבין מה שאמר רק שגורס כך ואינו מבין הוי נמי מצוה ה לכן הברכה לעסוק בדברי תורה, וכן אנו מברכין על מקרא מגילה ולקרא את הלל שהקריאה הוא עיקר בין שיבין או שלא יבין, שכך תקנו חכמים לקרא את הלל ולקרא את המגילה ואפילו אינו מבין ולפיכך שם יש ברכה.

#19 שו"ע או"ח סב:ב - יכול לקרותה בכל לשון, ויזהר מדברי שיבוש שבאותו לשון וידקדק בו כמו בלשון הקודש.

#20 מגן אברהם שם ס"ק ב - בכל לשון - דוקא כשמבין הלשון וה"ה בתפלה וברכת המזון אבל קידוש וברכת הפירות וברכת המצות והלל יוצא אפילו אינו מבין הלשון [תו' רפ"ז דסוטה] וע' מ"ש ר"ס קצ"ג:

#21 משנת יעבץ הל' פסח ס' יט

ולפי זה צהלל שאומרים אותו מתורת אומר שירה לפי המצוה דאינו יולא ידי חובתו, אלא צמצין את הלשון שאומר, אי"כ הרי זה כמו הגדה דאין מצרכין עליה, שכתב המהר"ל בעטס, כיון דעיקר הדבר הוא מחשבת הלב, דלריך להבין מה שאמר, ואלי"כ לא הוי מידי, ולא שייך צרכה אלא צמצוה שהעיקר שלה צמצוה, וה"ה צהלל מתורת אומר שירה דלריך להבין מה שאומר, ואלי"כ לא הוי מידי, לכן אין מצרכין עליה. משא"כ צהלל שקורין צתורת קורין שפיר מצרכין עליה, כיון שהעיקר הוא הקריאה אפילו כשאינו מצין מה שאומר כמש"כ המהר"ל והמג"א ה"ל, לפיכך יש זה צרכה.

#22 משנת יעבץ הל' פסח ס' כ

לפי זה יתבאר שפיר הא דמיצעי צסוכה ל"ח ע"צ ה"ל, גבי הלל שמע ולא ענה מכו, ואמר לכו שמע ולא ענה ולא דשומע כעונה. ונראה דמיצעי אס כל קריאת הלל הוא מתורת אומר שירה, כמש"כ הראש"ד צפ"ג מה' חנוכה ה"י, דהלל צימים שגומרין צכן את ההלל, יש צכס עשה מדברי קבלה, השיר יהיה לכס כליל התקדש חג, והיינו כשם שהלל כליל התקדש חג, הוא מתורת אומר שירה, כך כל קריאת הלל הוא מתורת אומר שירה, (ועי' צס"ו הקודם) וא"כ אינו יולא צהלל מדין שומע כעונה, שהרי לא הוי תורת אומר שירה, אלא כשהוא עלמו אומר שירה, או שהלל צימים הקצועין הוא לא מתורת אומר שירה, אלא שקורין אותו צתורת קורין, וא"כ שפיר הוא יולא צהלל מדין שומע כעונה, ופשיע ליה שמע ולא ענה ולא, דשומע כעונה נאמר גם גבי הלל, והיינו כמש"כ רבינו האי גאון ה"ל, דרק הלל כליל פסחים אומרים אותו צתורת אומר שירה, אצל הלל צימים הקצועין קורין אותו צתורת קורין, וממילא הוא יולא צו מדין שומע כעונה.

אכן נראה לפי המצוה דענת רש"י והרמב"ם, דשומע כעונה לא הוי כעונה ממש, ואין על שמיעתו תורת דיבור, אלא שהמברך מוליא את השומע ידי חובתו, ואשר ע"כ נראה דצללל שצילוי פסחים שהוא מתורת אומר שירה, אינו יולא מדין שומע כעונה, דלא הוי תורת אומר שירה, אלא כשהוא עלמו אומר שירה, שהרי עיקר שירה היא הודאה על הנס, ולא הוי תורת הודאה, אלא כשהוא עלמו מודה, ולא שולא ע"י חצירו. והא דאמרין צסוכה ל"ח ע"צ ה"ל, דיולא צהלל מדין שומע כעונה, היינו צכל קריאת הלל צימים הקצועין שגומרין צכן את ההלל, שקורין אותו צתורת קורין, אי"כ הרי הוא כשאר צרכות שולא צכן מדין שומע כעונה, אצל צילוי פסחים שאומרים אותו צתורת אומר שירה, צאמת אינו יולא מדין שומע כעונה, אלא צעונה על כל דצר ודצר הללויה, דהרי זה כעונה אמן אחר הצרכה, דהוי כמצרך, וכקורא עלמו את ההלל.

#23 ס' אבודרהם שמונה עשרה - כשיגיע ש"ץ למודים וכורע כל העם שוחין ואומרין הודאה קטנה המתחלת כמו כן במודים שאין דרך העבד להודות לרבו ולומר לו אדוני אתה, על ידי שליח, אלא כל אדם צריך לקבל בפיו עול מלכות שמים ואם יקבל על ידי שליח אינה קבלה גמורה... אבל בשאר התפלה שהיא בקשה יכול לתבוע צרכיו על ידי שליח...

#24 מס' פסחים ק"ח. - יציאת מצרים דכתיב (תהלים קיד) בצאת ישראל ממצרים, וקריעת ים סוף דכתיב (תהלים קיד) הים ראה וינס, מתן תורה דכתיב (תהלים קיד) ההרים רקדו כאילים, תחיית המתים דכתיב (תהלים קטז) אתהלך לפני ה', חבלו של משיח דכתיב (תהלים קטו) לא לנו ה' לא לנו. ואמר רבי יוחנן: לא לנו ה' לא לנו - זו שעבוד מלכיות, איכא דאמרי, אמר רבי יוחנן: לא לנו ה' לא לנו - זו מלחמת גוג ומגוג...

#25 תלמוד ירושלמי מס' פסחים י:ה - אמרו להן בית שמאי וכי יצאו ישראל ממצרים שהוא מזכיר יציאת מצרים, אמרו להן בית הלל אילו ממתין עד קרות הגבר אדיין לא הגיעו לחצי גאולה, היאך מזכירין גאולה ואדיין לא נגאלו והלא לא יצאו אלא בחצי היום, שנאמר ויהי בעצם היום הזה הוציא יי את בני ישראל וגוי אלא מכיון שהתחיל במצוה אומר לו מרק

#26 לבוש או"ח ס' תפ - טעם חלוקת הלל מפני דחצי הלל דקודם הסעודה מדבר הכל ביציאת מצרים ושייך לכל ההגדה שקודם הסעודה דאיירי כולה ביציאת מצרים אבל חצי הלל האחרון וגם רוב סיפורי ההגדה שאחר הסעודה מדברים בשאר הגאולות ובגאולה העתידה לכך קבעוה יחד אחר הסעודה ומטעם זה נוהגין לומר שפך חמתך קודם לא לנו ונוהגין לפתוח הפתח כשמתחילין שפוך חמתך אל הגויים להראות שאנו בטוחים בשם יתברך וליל שמורים הוא ובזכות אמונה זו יבא בן דוד וישפוך חמתך אל הגויים